

JEAN BODIN PÅ ISLAND

Humanisten Arngrímur Jónssons brug af *Methodus ad facilem historiarum cognitionem* (Paris 1566).

Af Gottskálf Jensson, Islands universitet

Præsten Arngrímur 'den lærde' Jónsson (1568-1648) var Islands fremmeste humanist. Han fik sit tilnavn dels for at være rektor i katedralskolen på Hólar i det nordlige Island, dels for sin historieskrivning på latin om nordisk og grønlandsk historie. I dag er han mest kendt for at skrive imod den 'ondsindede' litteratur, som cirkulerede i hans tid, om Island og islændinge og for at give danske historikere adgang til islandske historiske kilder, sagaerne.¹

Arngrímur Jónsson var også den første islandske humanist, der fik sine latinske værker udgivet i udlandet, hvor de blev læst flittigt af lærde mænd. Han er hovedsagelig vigtig for receptionen af den islandske middelalderlitteratur, fordi han var den første, der transformererede tolv- og trettenhundredtallets saganarrativer til rigtig historie, som begrebet bliver forstået af de tidlige moderne historieskrivere.

Arngrímur Jónssons bidrag består ikke, som nogle mener, i at han er ophavsmand til den islandske national-historiske skole. Det er vigtigt, synes jeg, at skelne mellem renæssancens patriotiske syn på historien og den senere nationalistiske opfattelse af den. Men det kan være svært at få øje på forskellene, fordi en af nationalismens påstande, er at det patriotiske igennem historien skal forstås i forbindelse med det nationale, dvs. national-politiske.²

I humanismens patriotisme fandtes ikke noget krav om, at de, der bor i samme område, taler samme sprog, eller har andre karakteristika til fælles, skal have ret til suverænitæt som nation. Den nationale ideologi til myndiggørelsen af den lille mand opstod først i attenhundredtallets nye demokrati, da den lille mand blev en vigtig deltager i politik, eftersom nationen jo består af dem. Visse 'nationale' karakteristika beskrives af humanisterne i forsøget på at skelne mellem folkeslag, men ikke for at definere en 'folkekarakter' med udgangspunkt i 'folkesproget' (som Heyne og Herder forstod begrebet). Det er en selvfølge, at latin,

¹ Den bedste introduktion til Arngrímur Jónssons biografi og værker er stadig Jakob Benediktssons indledning (i bind IV) til hans udgave, *Arngrimi Jonæ Opera Latine Conscripta I-IV* (Bibliotheca Arnarnagnæana, bind IX-XII), Hafniæ 1950-1957.

² Guðmundur Hálfðanarson, "From Enlightened Patriotism to Romantic Nationalism: The Political Thought of Eggert Ólafsson and Tómas Sæmundsson", *Norden och Europa 1700-1830: Synvinklar på ömsesidigt kulturellt inflytande. Rapport från en konferens i Reykjavík 14.-15 juni 2002*, red. Svavar Sigmundsson, Reykjavík 2003, 59-73.

humanisternes foretrukne sprog, udelukkede massekommunikation og politisk ideologi af den type, som folkesprogene gav mulighed for i nationalismens opgangstid.

De fleste humanistiske patrioter var stolte over deres landsmænds historiske dyder, fordi disse øgede faderlandets herlighed, og vel at mærke ikke fordi de viste, at deres landsmænd var dygtige nok og havde en naturlig ret som et nationalt kollektiv og borgere til at råde over sig selv og være politisk selvstændige. Selvom der fandtes overbeviste republikanere blandt humanisterne, f.eks. i Firenze, støttede humanisterne for det meste monarkiet som den ideelle regeringsform uden hensyn til kongens 'nationalitet'. Således kunne Arngrímur Jónsson som humanist både være islandsk patriot og samtidig støtte det dansk-norske monarki, uden at disse holdninger på nogen måde opfattedes som modstridende.

Mens Arngrímur Jónsson studerede i København, og på sine rejser senere i livet til Tyskland, mødte han inflydelsesrige danske og tyske humanister, hvis ideer om historien han delvis overtog. Blandt humanisterne, som Arngrímur Jónsson mødte i Danmark, var Arild Huitfeldt (1546-1609), Niels Krag (1550-1602) - som senere sendte sin lærde bog *De republica Lacedæmoniorum* (1593) til Arngrímur på Island - Jon Jacobsen Venusin (d. 1608) og Hans Poulsen Resen (1561-1638). I Tyskland mødte han Philip Nicolai (1556-1608) and Joh. Freder (1544-1604). Freders svigerfar, den berømte student af Melanchthon, David Chytræus (1530-1600), professor i Rostock, mødte Arngrímur Jónsson også. Chytræus opfordrede Arngrímur til at skrive "en beskrivelse af Island og en beretning om dets historie" og sendte ham også senere bøger om historiske emner til Island.³ Mange andre vigtige humanister kendte Arngrímur Jónsson kun fra trykte bøger, så som Anders Sørensen Vedel (1542-1616) og dertil den franske teoretiker i historie, lov og statsvidenskab Johannes Bodinus (1529/30-1596) - eller Jean Bodin.

Som bekendt havde Bodins værker stor inflydelse på statsvidenskab i Frankrig, England og Tyskland. Hans første store skrift, *Methodus ad facilem historiarum cognitionem*, eller *Metode til en lettere erkendelse af historien*, inspirerede Arngrímur Jónsson til en helt ny læsning af islandsk middelalderlitteratur.⁴ Hans historiesyn i *Crymogæa sive Rerum Islandicarum Libri III - Crymogæa eller Tre bøger af islandsk historie*, som blev trykt i Hamburg 1609, stammer primært fra Bodin. Neologismen 'Crymogæa' skal være navnet på Island oversat til græsk. *Crymogæa* er det første islandske historieværk, som er skrevet i overensstemmelse med

³ Jakob Benediktsson 1950-1957, IV:11. Som i note 1.

⁴ Her bruges facsimile udgaven (Darmstadt 1967) af *Methodus ad Facilem Historiarum Cognitionem*, trykt i Amsterdam 1650. En engelsk oversættelse findes også på tryk i Jean Bodin, *Method for the Easy Comprehension of History*, overs. Beatrice Reynolds, red. Austin P. Evans (Records of Civilization, XXXVII), New York 1966.

humanistiske eller græsk-romerske normer for historieskrivning, i modsætning til den vernakulære sagatradition i middelalderen.

Det er primært *Crymogæas* første bog, samt slutningen af den anden og begyndelsen af den tredje, der er interessant i forbindelse med humanismens påvirkning af Arngrímur Jónsson. Resten af værket, størstedelen af anden og tredje bog er ikke meget mere end en genfortælling af islandske sagaer.

Første bog indleder Arngrímur Jónsson med et kapitel om Islands geografi og med spørgsmålet om, hvorvidt Island er identisk med Thule i græsk-romerske kilder. Denne gamle tese afviser han fuldstændig, hvorved han sætter tonen for sin nye skildring af emnet.

Første bogs andet kapitel handler om, hvornår og hvorfor Island blev bebygget. Tredje og fjerde kapitel er særlig interessante, fordi Arngrímur Jónsson her beskæftiger sig med folkets sprog og oprindelse. Her hævder den islandske præst, at hans samtidige islandske modersmål er et antikt sprog (*vetus lingua*), faktisk hele Nordens oprindelige modersmål. Sproget som gemmer sig bag de antikke runer, siger han, er blot og bart islandsk, uændret igennem tiden (*ipsa lingua vernacula, nihil immutata*).

Efter et kapitel om islændingenenes sæder og skikke følger første bogs sjette kapitel om det islandske samfunds indretning og den hedenske religion. Det er her i sjette kapitel, at vi for første gang nogensinde hører om det mærkelige politiske fænomen, oldtidens islandske republik. Resten af første bog handler om embedsmænd, tingene, islandske love og lovmænd, særlige skikke og til sidst om trosskiftet til kristendommen. I slutningen af anden bog og i begyndelsen af tredje finder vi endelig en diskussion af øens underkastelse under den norske kongemagt.

Crymogæas historiske metode består i at læse de islandske sagaer, som er Arngrímur Jónssons kilde til islandsk historie, tolke dem på latin og skrive dem ind i den teoretiske kontekst, som man finder i Bodins *Methodus*. Arngrímur Jónssons brug af Bodins metode fører til hans opdagelse, eller, som man måske snarere skulle sige, opfindelse, af den gamle islandske republik. Men Bodin er også den, som bliver citeret i definitionen af islandsk som et klassisk sprog, en slags Nordens latin.

Bodin var godt en generation ældre end Arngrímur Jónsson. Han blev født i Angers omkring 1530 og døde 1596 i Laon i Nordfrankrig, hvor han igennem sin kone fik nogle embeder af juridisk art. Som ung mand studerede han jura og underviste i romersk ret på universitetet i Toulouse, og 1576 udgav han sit hovedværk *De seks bøger om republikken*, der udvikler argumenter, som han allerede havde fremsat i kortere form i sit tidligere værk, *Metode til en lettere erkendelse af historien*.⁵

5 Mogens Chrom Jacobsen, "Jean Bodin" (Leksikon for det 21. århundrede), www.leksikon.org/art.php?n=3642. Sidst ajourført 1/5 2002.

I *Methodus* definerer Bodin sit emne bredt som studiet af de universelle love, fordi størstedelen af de universelle love skjuler sig i de historiske fortællinger om mænds handlinger, som Bodin forklarer. Andet og tredje kapitel giver et indviklet program for, hvordan man skal læse de forskellige historieskrivere, og hvordan man skal analysere og ordne historien.

Arngrímur Jónsson har primært benyttet sig af to aspekter af Bodins syn på historien. Den første er hans definition af staten og den historiske model, som han beskriver de forskellige historiske staters opgang og fald ud fra i sjette kapitel. Den anden er den gammeltestamentligt inspirerede lære om sprogets fundamentale betydning til identifikation af folkeslagenes oprindelse og beslægtethed i niende kapitel. Lad os først behandle Bodins statslære i *Methodus* og siden Arngrímur Jónssons brug af hans teori om folk og sprog.

Bodin beskriver staten ud fra en definition af tre fundamentale begreber: borgeren, embedsmanden og suveræniteten (*summum imperium*). For Bodin er borgerne alle, som har almen frihed og nyder godt af myndighedernes beskyttelse. Hans ide om borgerens stilling i staten er baseret på en analogi med barnets stilling i hjemmet. Omvendt er det suveræne en slags 'pater familias' i riget. Embedsmanden er den, som kan udøve offentlig myndighed, arrestere og dømme, men kun i overensstemmelse med loven, og han har ikke den endelige autoritet, som tilhører det suveræne, som kan være en mand (det vil sige i monarkiet), en gruppe (i aristokratiet) eller folket (i demokratiet). Med suveræniteten er forbundet retten til at lovgive, til at erklære krig og stifte fred, udnævnelsen af embedsmænd, og retten til at dømme i sidste instans og til at benåde dømte forbrydere.⁶

Bodins definition og forklaring af statens natur benyttede Arngrímur Jónsson i *Crymogæas* første bog, sjette kapitel. Her kommer den islandske præsts grundlæggende hjemmel for at bruge latinske begreber som 'respublica' og 'civitas' om det islandske samfund, som f.eks. aldrig havde rådet over så meget som en eneste by. Det er klart af diskussionen, at Arngrímur Jónsson har tænkt grundigt over Bodins begrebssystem, for han bruger det slet ikke på nogen overfladisk eller forceret måde, hvad han i øvrigt også selv påpeger med nogen stolthed.

Med et langt citat fra *Methodus*' sjette kapitel, viser Arngrímur Jónsson, at man ifølge Bodin godt kan tale om en republik på Island, fordi republikken (respublica) ikke er andet end en mængde familier og fællesskaber (collegia), som er underkastet et og samme suveræne væsen, og eftersom det, også ifølge Bodin, er lige meget, om disse familier og fællesskaber alle er på det samme sted eller er spredt over et stort område.

⁶ Mogens Chrom Jacobsen 2002. Som i note 4.

Det er klart af Arngrímur Jónssons fremstilling, at ingen før han havde så forfinede begreber om islændinge.

Noget tyder på, at Arngrímur Jónsson allerede som student i København er kommet i kontakt med Bodins system. Hans første skrift, som nu er gået tabt, blev trykt i 1589 med titlen *Idea veri magistratus*, eller *Idea magistratus Islandici*, afhængigt af hvilken kilde vi støtter os til, og var sandsynligvis, ifølge Jakob Benediktsson, en studie i Bodins håndtering af 'magistratus'-begrebet.⁷ Det er muligt, at Arngrímur Jónsson delvis bearbejder dette ungdomsskrift i *Crymogæas* første bog, syvende kapitel, som hedder *Munera publica seu magistratum et fori politici distinctio - Offentlige roller eller adskillelsen af embedsmændene og tinget*. Men forbindelsen mellem hans første publikation og *Crymogæa* er umulig at bestemme med sikkerhed, fordi selve skriftet ikke er overleveret.

Ligesom i den øvrige diskussion i *Crymogæa* er den latinske diskurs i syvende kapitel ret lærd, f.eks. bruger forfatteren i omtalen af sognenes fogeder det vernakulære ord, 'hreppur', som han etymologiserer ud fra det græske verbum 'rhépo', at synke til den ene side (det bruges bl.a. om vægtskålen), for, som han forklarer, var det sognefogedens fremmeste pligt at opretholde balancen! Og han har flere sådanne forslag. Det islandske embede 'lovmand' eller 'lovsiger' bliver oversat til græsk, 'nomophylax', og i forlængelse af dette inddrager Arngrímur Jónsson Nils Krag's diskussion af dette embede hos Spartanerne i hans skrift, *De republica Lacedæmoniorum*, som forfatteren, som tidligere nævnt, havde foræret ham et eksemplar af.

Det absolut vigtigste i Arngrímur Jónssons skildring af den islandske stats type og udvikling er hans brug af Bodins model om de forskellige staters historie. Efter at Bodin har defineret begreberne, begynder han nemlig på en lang liste over alle kendte historiske stater og deres lovmæssige udvikling igennem de mulige regeringsformer. Modellen er grundlæggende enkel, selvom variationerne er mange. Det drejer sig om at forklare, hvordan 'summum imperium' eller det suveræne i forskellige perioder kommer i hænderne på et enkelt individ (monarki), en gruppe (aristokrati) eller folket (demokrati).

Modellen er baseret på et enkelt paradigme, som er romerrigets velkendte politiske udvikling fra de gamle konger, gennem republikken og til kejserriget, efter hovedkilden Livius' *Ab urbe condita*, som dog kun i dets *praefatio* og de bevarede *periochae* hentyder til eller fortæller om kejserrigets udvikling. I baggrunden ligger selvfølgelig den græske filosofiske statslære som den f.eks. forekommer hos Polyb, som tidligere havde brugt den på romerriket.

⁷ Jakob Benediktsson 1950-57, II:60 og IV:6. Som i note 1.

Det første rige, som Bodin beskæftiger sig med, er selvfølgelig Romerriget: hvordan kongemagten bliver til republik, som igen ændrer sig til oligarki eller tyranni, for til sidst igen at blive monarki under Augustus og hans efterfølgere. Eftersom Bodin i sin sjette bog ser næsten alle rigers historie som en kopi eller variation over denne model, kan også Arngrímur Jónsson mene, at den islandske republik, et hidtil ukendt fænomen i islandsk litteratur, ganske nøjagtigt havde fulgt en sådan udvikling.

Arngrímur Jónsson kunne hævde at islændingene havde en 'res publica' i oldtiden, fordi det romerske begreb oprindeligt kun betød 'fokets sag' eller 'stat', og ikke indebar nogen definition af regeringsformen. Men det er også klart, at han lader ordet dække oldtidens Island med hentydning til dets senere brug om perioden før det romerske kejserrige, dvs. 'republikken', som ifølge historien begyndte med den ældre Brutus og endte med Augustus. Men med *Crymogæas* skildring og konstruktion af det retrospektivt-historiske fænomen *res publica Islandorum*, med dets opgang og fald, gør Arngrímur Jónsson måske ikke andet, end hvad andre humanister gjorde for deres egne *patriæ*.

Kort sagt lyder denne nye islandske historie efter den romerske model nogenlunde sådan (den følgende redegørelse om den islandske republiks opgang og fald må samles fra to af *Crymogæas* kapitler, andet kapitel i bog to og første kapitel i bog tre): Den norske kong Harald Hårfager er den uretfærdige tyran (*tyrannus*), som hersker med vold og opfører sig, som om han er hævet over loven, på samme måde som Tarqvinerne gjorde i Rom før republikken. De første landnamsmænd, Ingolf og Hjørleif, som var politiske flygtninge fra Norge, får her en rolle som de dydige borgere (*viri*), der undgår tyranniet ved at etablere et aristokrati (*aristocratia*) på Island; det samme gjorde nemlig Brutus og hans kammerater ifølge Livius, da de styrtede kongemagten i Rom og etablerede republikken.

Med etableringen i 928 af det årlige ting, Altinget, blev der også dannet en republik på Island. Aristokrati eller *aristonomia* blomstrede på øen i næsten fire århundreder (387 år for at være helt præcis), eller fra den første bosættelse og indtil republikken gik under i 1261, som Arngrímur Jónsson skriver. Lige før republikkens kollaps havde aristokratiet ifølge Arngrímur Jónsson ændret sig til et uretfærdigt oligarki, og borgerkrige (*bella civilia*) fulgte i kølvandet, så de islandske aristokrater til sidst måtte acceptere at miste suveræniteten og underkaste sig kongen i Norge igen. Men denne gang var den norske konge retfærdig og ville gerne rette sig efter loven. Dette ligner til forveksling det, der skete i Rom, da senatsadelen accepterede, at den romerske republik blev afskaffet, og at de selv blev underkastet Augustus' magt for fredens og ordenens skyld.

I den anonyme Islandsbeskrivelse på latin, *Qualiscunque Descriptio Islandiae*, som er skrevet omkring to årtier tidligere end *Crymogæa* udkom, selvom den ikke blev trykt før det tyvende århundrede, er forfatterens beskrivelse af indlemmelsen af Island som provins i det norske kongerige

slet ikke i overenstemmelse med Arngrímur Jónssons model. Her hedder det nemlig, at islændingene beholdt deres gamle regeringsform, fordi de underkastede sig den norske konge under den forudsætning, at de fik lov til fortsat at leve efter deres gamle skikke, love og traditioner.⁸ Ved at læse islandske sagaer i lyset af Bodins metode synes Arngrímur Jónsson således at have opfundet den islandske republik, dens opgang og fald.⁹

På samme måde som Arngrímur Jónsson følger Bodins forskrift, når han bruger den romerske stats historiske udvikling som forklaringsmodel for den islandske stats historie, bruger han også det latinske sprogs historie, som denne beskrives i Bodins *Methodus*, til at forklare historien om det uændrede og rene islandske sprog. Vi finder *Crymogæas* diskussion af det islandske sprog i første bogs tredje kapitel, som bærer titlen *De lingua gentis*. For at gøre en lang historie kort, kan man sige, at Arngrímur Jónsson her argumenterer for, at det islandske sprog, som tales og læses i hans tid på Island, ikke blot er et vernakulærsprog, men hele Nordens ursprog og et antikt sprog i forhold til Nordens øvrige moderne sprog, som f.eks. dansk og tysk.

Argumenterne, som Arngrímur Jónsson bruger for at støtte sin påstand om, at Nordens originale sprog er femtenhundredtallets islandsk, er ret interessante. Problemet var, at middelalderens islændinge selv havde brugt betegnelserne 'dansk tunge' eller 'norrønt' som navn på deres sprog. Termen 'islandsk' for det islandske sprog forekommer ikke før efter Reformationen. Selv hævder Arngrímur Jónsson, påvirket af goticismen, at det islandske sprog er en gren af oldgotisk og dertil runernes sprog. Han løser problemet med sprogets navne ved at beskyldte de skandinaviske folk, specielt nordmændene, for at have ladet deres oprindelige sprog fordærves eller gå fulstændig tabt. Kun islændinge bruger dette Nordens oprindelige sprog ufordærvet, siger Arngrímur Jónsson, mens nabofolkene har ladet det korrumpere, og derfor har islændinge ret til at kalde det deres eget. Men islændingene har derfor også pligt til at vedligeholde sprogets renhed.

Arngrímur Jónssons opfindelse af dette etiske argument er igen baseret på Bodins *Methodus*, specielt hans fortælling om barbarernes invasion af Italien og deres følgende korrupsion af latin i begyndelsen af middelalderen. Myten om skythernes og goternes invasion af Italien og Grækenland, hvor de ødelagde de herlige antikke sprog, som blev brugt i disse lande og spredt ud over verden, er et fundamentalt element i humanisternes 'master narrative'.

⁸ *Qualiscunque Descriptio Islandiae* (Veröffentlichungen aus der Hamburger Staats- und Universitäts-Bibliothek, Neue Folge, Band I), red. Fritz Burg, Hamburg 1928, 71 [206].

⁹ Vokabularet, som bruges i diskussionen af dette islandske fænomen i senere historieskrivning, hvilket i øvrigt også gælder andre moderne sprog end islandsk, består af kalker af latinske ord eller er simpelthen af latinsk oprindelse, som f.eks. republik. De hyppigt anvendte islandske kalker af *respublica*, 'lýðveldi' og 'þjóðveldi', er ikke ældre end fra attenhundredtallet, dvs. fra nationalismens tid.

Hypotesen om korruptionen af latin er uadskillelig fra tesen om samme sprogs rensning af humanisterne selv. Arngrímur Jónsson kendte en anden af Bodins ideer om sprog, ifølge hvilken det var naturligt for alle sprog at ændres med tiden. Men ikke overraskende vælger han det latinske paradigme om et antikt sprog, som nok er truet af barbarisme, men alligevel vedligeholdes af dydige lærde mænd, i dette tilfælde islændinge. Ligesom humanisterne har rensset og genindført den antikke latinske 'usus' eller sprogbrug, råder Arngrímur Jónsson sine landsmænd til at bruge de gamle islandske håndskrifter, som han siger er fulde af 'elegantia', til at vedligeholde og dyrke det gamle islandske sprog. Det er interessant, at han bruger glosen 'elegantia', for *Elegantiae linguae latinae* var titlen på et af de mest indflydelsesrige værker om det latinske sprog i det femtende århundrede, skrevet af Lorenzo Valla, og det sigtede netop på at genindføre den klassiske latinitet.¹⁰

Her i *Crymogæa*, møder vi for første gang den islandske purismedoktrin - måske det mest karakteristiske træk ved moderne islandsk kultur. Med undtagelse af brugen af neologismer til erstatning af udenlandske lånord i islandsk, er *Crymogæas* sprogrensningsideal i dag i grove træk vedtaget som offentlig sprogpolitik i Island, efter at det blev adopteret først af Rasmus Rask og siden af atten- og nittenhundredtallets nationalistiske bevægelse. Jeg skal ikke i denne omgang komme ind på nuancerne i Arngrímur Jónssons sprogpurisme, selvom den er et fascinerende studie, for her står vi over for det allertidligeste skandinaviske forsøg på at føre et *lingua patria* så langt tilbage til ursproget og hebræisk som muligt. Arngrímur Jónssons *Crymogæa* er vel at mærke også tidligere end den tyske Martin Opitz' berømte programtale, *Aristarchus sive De Contemptu Linguae Teutonicae*, som han holdt i 1617, og som man normalt anser for at markere den tyske sprogpurismes opståen.¹¹

Det er klart, at Arngrímur Jónsson havde gjort noget nyt, da han fortolkede de islandske sagaer ud fra Bodins historiesyn i *Crymogæa*. Han var også selv ganske klar over, at han havde overskredet nogle grænser. I indledningen forklarer han f.eks. ironisk, at hans patriotiske humanisme nok kan chokere en og anden. Læseren må undskylde, siger han, at han bruger fine ord som republik, aristokrati osv. om traditionelt set ufine sager som Island og islændinge. Han ved godt, at "der her ikke er tale om Italien eller Grækenland" (*res enim tradimus non Italiae aut Graeciae*), men som læseren også må vide, har man uden at fornærme nogen brugt sådanne termer om selv bikolonier (*sed et ista de Apium examinibus usurpata à quibusdam sine*

¹⁰ For en mere detaljeret diskussion se mine artikler, "Puritas nostrae linguae: Upphaf íslenskrar málhreinsunar í latneskum húnanismi", *Skírnir* 177 (2003), 37-67, og "The Latin of the North: Arngrímur Jónsson's *Crymogæa* (1609) and the Discovery of Icelandic as a Classical Language", *Humanist Discoveries of Scandinavian Antiquity*, red. Sophie van Romburgh og Karen Skovgaard-Petersen, *in spe*.

¹¹ Se Gottskálk Jensson 2003 og *in spe*. Som i note 9.

offensione cognovimus), så hvorfor ikke bruge dem om islændinge, som i det mindste er mennesker?¹²

¹² Her henviser Arngrímur Jónsson selvfølgelig til Vergils berømte omtale i *Georgicas* fjerde bog af biernes samfundsmæssige egenskaber.

Litteratur

- Arngrímur Jónsson, *Arngrimi Jonae opera Latine conscripta* I-IV, red. Jakob Benediktsson (Bibliotheca Arnamagnæana, IX-XII), Copenhagen 1950-57.
- Hálfðanarson, Guðmundur, “From Enlightened Patriotism to Romantic Nationalism: The Political Thought of Eggert Ólafsson and Tómas Sæmundsson”, *Norden och Europa 1700-1830: Synvinklar på ömsesidigt kulturellt inflytande. Rapport från en konferens i Reykjavík 14.-15 juni 2002*, red. Svavar Sigmundsson, Reykjavík 2003, 59-73.
- Jacobsen, Mogens Chrom, “Jean Bodin” (Leksikon for det 21. århundrede), www.leksikon.org/art.php?n=3642. Sidst ajourført 1/5 2002.
- Jean Bodin, *Methodus ad Facilem Historiarum Cognitionem* (Neudruck der Ausgabe Amsterdam 1650), Darmstadt 1967.
- Jean Bodin, *Method for the Easy Comprehension of History*, overs. Beatrice Reynolds, red. Austin P. Evans (Records of Civilization XXXVII), New York 1966.
- Jensson, Gottskálk, “The Latin of the North: Arngrímur Jónsson’s *Crymogaea* (1609) and the Discovery of Icelandic as a Classical Language”, *Humanist Discoveries of Scandinavian Antiquity*, red. Sophie van Romburgh og Karen Skovgaard-Petersen. *In spe*.
- Jensson, Gottskálk, “Söguleysa þjóðlegrar sagnfræði: Íslenskt þjóðerni og evrópsk latínumenning”, *Þjóðerni í þúsund ár?* red. Jón Yngvi Jóhannsson, Sverrir Jakobsson og Kolbeinn Proppé, Reykjavík 2003, 57-71.
- Jensson, Gottskálk, “*Puritas nostrae lingvae: Upphaf íslenskrar málhreinsunar í latneskum húnanismi*”, *Skírnir* 177 (2003), 37-67.
- Qualiscunque Descriptio Islandiae* (Veröffentlichungen aus der Hamburger Staats- und Universitäts-Bibliothek, Neue Folge, Band I), red. Fritz Burg, Hamburg 1928.